ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PEDRO CRUZ VILLALÓN
της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 [1]

Υπόθεση C-297/14

Dr. Rüdiger Hobohm
κατά
Benedikt Kampik Ltd & Co. KG,
Benedikt Aloysius Kampik
και
Mar Mediterraneo Werbe- und Vertriebsgesellschaft für Immobilien SL

[αίτηση του Bundesgerichtshof (Γερμανία)για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης — Δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις — Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 — Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις καταναλωτών — Άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′ — Δραστηριότητα κατευθυνόμενη σε άλλο κράτος μέλος — Έννοια εμπορικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας κατευθυνόμενης στο κράτος μέλος του καταναλωτή — Σύμβαση εντολής η οποία αποσκοπεί στην επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος προηγούμενης συμβάσεως συναφθείσας στο πλαίσιο της κατευθυνόμενης στο κράτος μέλος του καταναλωτή δραστηριότητας του επαγγελματία»

1. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως του Bundesgerichtshof αφορά τη δυνατότητα αποδοχής της δωσιδικίας των καταναλωτών, η οποία προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 [2], σε μια περίπτωση στην οποία, μετά τη σύναψη και την εκτέλεση συμβάσεως διαμεσολαβήσεως για την αγορά ακινήτου στην Ισπανία —δραστηριότητα την οποία ο επαγγελματίας κατηύθυνε στη Γερμανία μέσω της διαφημίσεώς του—, συνήφθη σύμβαση εντολής για την επίλυση ορισμένων προβλημάτων σχετικών με τη σύμβαση πωλήσεως του εν λόγω ακινήτου.

2. Η παρούσα υπόθεση παρέχει, επομένως, εκ νέου την ευκαιρία στο Δικαστήριο να αποφανθεί σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, και του άρθρου 16, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I, τα οποία έχουν ήδη ερμηνευθεί σε διάφορες περιστάσεις από τη νομολογία και ιδίως στις αποφάσεις που εκδόθηκαν στις υποθέσεις Pammer και Hotel Alpenhof [3], Mühlleitner [4], Emrek [5] και Maletic κ.λπ. [6].

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες I). Από τις 10 Ιανουαρίου 2015 τον εν λόγω κανονισμό αντικατέστησε ο κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1).

3 — C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740.

4 — C-190/11, EU:C:2012:542.

5 — C-218/12, EU:C:2013:666.

6 — C-478/12, EU:C:2013:735.

3. Εν αντιθέσει προς τις παρατεθείσες υποθέσεις, στις οποίες το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να αποφανθεί σχετικά με τις προμνημονευθείσες διατάξεις στο πλαίσιο μίας πάντα και μοναδικής συμβάσεως, η υπό κρίση υπόθεση εμφανίζει την ιδιαιτερότητα ότι αφορά κατάσταση στην οποία υπάρχουν διάφορες συμβάσεις οι οποίες αφορούν διαφορετικές υπηρεσίες και δεν συμπίπτουν χρονικά, παρότι ασφαλώς συνδέονται μεταξύ τους. Ειδικότερα, όπως προεκτέθηκε, το εθνικό δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο σχετικά με τη δυνατότητα καταναλωτή να ασκήσει ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου κατοικίας του προσφυγή κατά επαγγελματία σε σχέση με σύμβαση η οποία, όπως επισημαίνει, δεν εμπίπτει άμεσα στο πεδίο της δραστηριότητας που ο αντισυμβαλλόμενός του κατευθύνει στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, πλην όμως αποσκοπεί στην επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος, το οποίο επιδιώκεται με άλλη σύμβαση η οποία έχει προηγουμένως συναφθεί μεταξύ των μερών στο πλαίσιο δραστηριότητας εμπίπτουσας στο εν λόγω πεδίο.

4. Επομένως, εν προκειμένω, το ζητούμενο είναι κατά πόσον μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, πληρούνται μέσω της σχέσεως δύο συμβάσεων που συνήφθησαν διαδοχικά με έναν καταναλωτή, οι οποίες εμφανίζουν ισχυρό σύνδεσμο μεταξύ τους, αλλά εκ των οποίων μόνον η πρώτη συνήφθη άμεσα στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων που ο εν λόγω επαγγελματίας κατευθύνει μέσω διαφημίσεως στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.

Ι – **Νομικό πλαίσιο**

5. Ο κανονισμός Βρυξέλλες Ι ορίζει τα ακόλουθα στην ενδέκατη, τη δωδέκατη, τη δέκατη τρίτη και τη δέκατη πέμπτη αιτιολογική του σκέψη:

«(11) Οι κανόνες δικαιοδοσίας πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας και να βασίζονται στην αρχή της γενικής δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου και η δωσιδικία αυτή πρέπει να ισχύει πάντοτε, εκτός από μερικές συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου το επίδικο αντικείμενο ή η αυτονομία των μερών δικαιολογεί άλλο συνδετικό παράγοντα. Η κατοικία των νομικών προσώπων πρέπει να καθορίζεται αυτοτελώς ώστε να αυξάνεται η διαφάνεια των κοινών κανόνων και να αποφεύγονται οι συγκρούσεις δικαιοδοσίας.

(12) Η δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου πρέπει να συμπληρωθεί από εναλλακτικές δωσιδικίες που θα ισχύουν λόγω του στενού συνδέσμου μεταξύ του δικαστηρίου και της διαφοράς ή για τη διευκόλυνση του έργου της δικαιοσύνης.

(13) Στις συμβάσεις ασφάλισης, καταναλωτών και εργασίας είναι σκόπιμο να προστατεύεται ο αδύναμος διάδικος με ευνοϊκότερους για τα συμφέροντά του κανόνες δικαιοδοσίας.

[…]

(15) Για λόγους αρμονικής απονομής της δικαιοσύνης θα πρέπει να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα παράλληλης εκδίκασης μιας υπόθεσης και να αποφεύγεται η έκδοση ασυμβιβάστων αποφάσεων σε δύο κράτη μέλη. Πρέπει να προβλεφθεί σαφής και αποτελεσματικός μηχανισμός για την επίλυση των περιπτώσεων εκκρεμοδικίας και συνάφειας και για την αποφυγή προβλημάτων που απορρέουν από τις διαφοροποιήσεις στα κράτη μέλη ως προς την ημερομηνία κατά την οποία μια υπόθεση θεωρείται ότι εκκρεμεί. Για τους σκοπούς του ανά χείρας κανονισμού πρέπει να καθοριστεί η ημερομηνία αυτή αυτοτελώς.»

6. Οι κανόνες για τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας περιέχονται στο κεφάλαιο ΙΙ του κανονισμού Βρυξέλλες Ι. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, το οποίο εντάσσεται στο τμήμα 1, με τίτλο «Γενικές διατάξεις», του κεφαλαίου ΙΙ, ορίζει ότι, με την επιφύλαξη των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού, «τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους».

7. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, το οποίο περιλαμβάνεται στο ίδιο τμήμα, ορίζει: «τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους μπορούν να εναχθούν ενώπιον των δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους μόνο σύμφωνα με τους κανόνες που περιλαμβάνονται στα τμήματα 2 έως 7 του παρόντος κεφαλαίου».

8. Το τμήμα 4 του κεφαλαίου ΙΙ του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, που περιλαμβάνει τα άρθρα 15 έως 17, αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία σε συμβάσεις καταναλωτών. Το άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι έχει ως εξής:

«Σε συμβάσεις που ο σκοπός τους μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του προσώπου που τις καταρτίζει, του καταναλωτή, η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, με την επιφύλαξη των άρθρων 4 και 5, σημείο 5:

[…]

γ) σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, όταν η σύμβαση καταρτίσθηκε με πρόσωπο το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή το οποίο κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσον τέτοιου είδους δραστηριότητες σ' αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων.»

9. Το άρθρο 16, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι ορίζει ότι «[η] αγωγή καταναλωτή κατά του αντισυμβαλλόμενου μπορεί να ασκηθεί είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο αντισυμβαλλόμενος είτε ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του καταναλωτή».

ΙΙ – **Τα πραγματικά περιστατικά και η διαδικασία της κύριας δίκης**

10. Το υπό κρίση προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται στο πλαίσιο της διαφοράς μεταξύ, αφενός, του Rüdiger Hobohm, προσφεύγοντος και αναιρεσείοντος, και, αφετέρου, της Benedikt Kampik LTD & Co. KG, του Benedikt Aloysius Kampik (στο εξής: B. Kampik) και της Mar Mediterráneo Werbe- und Vertriebsgesellschaft für Immobilien S.L. (στο εξής: Mar Mediterraneo), καθών και αναιρεσίβλητων.

11. Το 2005, ο B. Kampik ενήργησε ως μεσολαβητής εξ ονόματος του προσφεύγοντος, R. Hobohm, στην εταιρία Kampik Immobilien KG, για τη σύναψη συμφωνίας προαιρέσεως σχετικά με την αγορά κατοικίας σε τουριστικό συγκρότημα, η οποία επρόκειτο να ανεγερθεί στον Δήμο Denia στην Ισπανία από γερμανική κατασκευαστική εταιρία. Οι κατοικίες του συγκροτήματος διατίθεντο, μεταξύ άλλων, επίσης προς πώληση στη Γερμανία μέσω φυλλαδίου στη γερμανική γλώσσα. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι καθών διαφημίζονται επίσης στο διαδίκτυο, προσφέροντας υπηρεσίες διαμεσολαβήσεως για αγοραπωλησίες ακινήτων στην Ισπανία[7].

7 — Το Bundesgerichtshof δεν αμφισβητεί τη διαπίστωση του δικαστηρίου που εξέτασε τη διαφορά επί της ουσίας και έκρινε ότι η δραστηριότητα διαμεσολαβήσεως που ασκεί ο εγκαταστημένος στην Ισπανία καθού κατευθυνόταν στη Γερμανία και επισημαίνει συγκεκριμένες ενδείξεις, όπως το γεγονός ότι οι υπηρεσίες προσφέρονται στο διαδίκτυο στη γερμανική γλώσσα, ότι παρέχεται διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για επικοινωνία με τον αναγνωριστικό τομέα «.de», ότι παρέχεται αριθμός τηλεφώνου στο Βερολίνο για τα γραφεία διοικήσεως («back office») και ότι χρησιμοποιούνται φυλλάδια στη γερμανική γλώσσα.

12. Το 2006, ο προσφεύγων και η σύζυγός του συνήψαν με την κατασκευαστική εταιρία τη σύμβαση πωλήσεως η οποία προβλεπόταν στη συμφωνία προαιρέσεως. Μετά την καταβολή από τους αγοραστές των δύο πρώτων δόσεων, συνολικού ύψους 62 490 ευρώ, το 2008, η πωλήτρια άρχισε να αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα, με αποτέλεσμα να τεθεί σε κίνδυνο η αποπεράτωση του συγκροτήματος.

13. Ο B. Kampik πρότεινε τότε στον προσφεύγοντα να αναλάβει την αποπεράτωση της κατοικίας. Ο προσφεύγων και η σύζυγός του μετέβησαν στην Ισπανία και χορήγησαν στον B. Kampik συμβολαιογραφικό πληρεξούσιο για την εκπροσώπηση των συμφερόντων τους όσον αφορά τη σύμβαση πωλήσεως του 2006. Ο προσφεύγων παρέδωσε στον B. Kampik τραπεζική επιταγή πληρωτέα στον κομιστή ύψους 27 647 ευρώ, ως τμήμα της τρίτης δόσεως του τιμήματος αγοράς, την οποία ο τελευταίος κατέστησε εισπρακτέα από τον λογαριασμό της επίσης καθής εταιρίας Mar Mediterraneo. Τέλος, το 2009, ο R. Hobohm μεταβίβασε στον B. Kampik το ποσό των 1 448,72 ευρώ το οποίο, κατά τον τελευταίο, απαιτούνταν για να εξοφληθεί η υποθήκη η οποία είχε εγγραφεί εις βάρος του προσφεύγοντος. Εντούτοις, η υποθήκη αυτή δεν εξοφλήθηκε.

14. Κατόπιν διαφωνιών μεταξύ των διαδίκων σε σχέση με την πτώχευση της κατασκευαστικής εταιρίας, ο προσφεύγων και η σύζυγός του ανακάλεσαν το πληρεξούσιο το οποίο είχε χορηγηθεί στον B. Kampik. Ο προσφεύγων αξιώνει από τους καθών την επιστροφή των χρηματικών ποσών που κατέβαλε. Εντούτοις, το Landgericht (πρωτοδικείο), ενώπιον του οποίου προσέφυγε ο προσφεύγων, στην περιφέρεια του οποίου ευρίσκεται η κατοικία του, απέρριψε την προσφυγή ως απαράδεκτη λόγω κατά τόπον αναρμοδιότητας. Δεδομένου ότι η έφεση την οποία άσκησε κατά της εν λόγω αποφάσεως δεν ευδοκίμησε, ο R. Hobohm άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

III – **Το προδικαστικό ερώτημα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου**

15. Το Bundesgerichtshof υπέβαλε το ακόλουθο ερώτημα στο Δικαστήριο:

«Μπορεί ο καταναλωτής σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', δεύτερη περίπτωση, σε συνδυασμό με το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 44/2001 [...], να ασκήσει ενώπιον δικαστηρίου του κράτους μέλους όπου έχει την κατοικία του προσφυγή κατά αντισυμβαλλόμενού του, ο οποίος ασκεί επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν ναι μεν η σύμβαση που αποτελεί τη βάση της προσφυγής δεν εμπίπτει άμεσα στο πεδίο της εν λόγω δραστηριότητας του αντισυμβαλλόμενου, η οποία εστιάζεται στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, πλην όμως η σύμβαση αποσκοπεί στην επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος, το οποίο επιδιώκεται με άλλη σύμβαση η οποία έχει προηγουμένως συναφθεί μεταξύ των μερών, έχει ήδη εκτελεστεί και καλύπτεται από το πεδίο εφαρμογής των ανωτέρω διατάξεων;»

16. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν στο Δικαστήριο η Ιταλική, η Πορτογαλική, η Ελβετική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

IV – **Επί του προδικαστικού ερωτήματος**

Παρατηρήσεις υποβληθείσες στο Δικαστήριο

17. Όλες οι γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο, πλην εκείνων της Ιταλικής Κυβερνήσεως, τάσσονται υπέρ της εφαρμογής εν προκειμένω του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού Βρυξέλλες Ι.

18. Η Πορτογαλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι, καίτοι η πρώτη συμφωνία του 2005 έληξε με τη σύναψη της συμβάσεως πωλήσεως, με αποτέλεσμα η συναφθείσα το 2008 σύμβαση εντολής να μη συνδέεται άμεσα με τη δραστηριότητα που προωθούσαν στο διαδίκτυο οι καθών, υφίσταται, εντούτοις, άμεση σχέση μεταξύ των δύο συμβάσεων, καθόσον, χωρίς την πρώτη σύμβαση διαμεσολαβήσεως, η σύμβαση εντολής, η οποία έχει ακριβώς ως αντικείμενο την επίλυση των προβλημάτων που ανέκυψαν μετά την πώληση, δεν θα υφίστατο. Ως εκ τούτου, ο προσφεύγων δικαιούται την προστασία και στο πλαίσιο της συμβάσεως εντολής, δεδομένου ότι αυτή συνήφθη σε στενή σχέση με την πρώτη σύμβαση που συνήφθη με τους καθών. Επομένως, η Πορτογαλική Κυβέρνηση επισημαίνει, παραπέμποντας στην απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση Emrek [8], ότι ο καθορισμός νέων προϋποθέσεων, οι οποίες δεν προβλέπονται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού —όπως η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του χρησιμοποιούμενου μέσου για την κατεύθυνση της εμπορικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή και της συνάψεως της συμβάσεως—, αντιβαίνει στον σκοπό που επιδιώκεται με την εν λόγω διάταξη. Εντούτοις, το γεγονός ότι η σύμβαση εντολής απορρέει από την κατευθυνόμενη στη Γερμανία δραστηριότητα των καθών πρέπει να θεωρηθεί ένδειξη για την εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού 44/2001. Τελικώς, η Πορτογαλική Κυβέρνηση προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα.

19. Αφού υπενθύμισε ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι συνιστά εξαίρεση από τον γενικό κανόνα της δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου και πρέπει, επομένως, να ερμηνεύεται συσταλτικά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει, επίσης, την αναγκαιότητα αυτόνομης ερμηνείας των εννοιών που περιέχονται στην εν λόγω διάταξη, ιδίως, λαμβανομένων υπόψη του συστήματος και των σκοπών του κανονισμού. Όπως και η Πορτογαλική Κυβέρνηση, η Επιτροπή τονίζει ότι η κατευθυνόμενη στη Γερμανία δραστηριότητα μεσολαβήσεως του καθού αποτελεί την αιτία της συμβάσεως πωλήσεως, καθώς και της συμβάσεως εντολής, οι οποίες συνήφθησαν μεταγενέστερα. Επομένως, υφίσταται στενός ουσιαστικός σύνδεσμος μεταξύ της δραστηριότητας μεσολαβήσεως του καθού και της συνάψεως της συμβάσεως εντολής. Ως εκ τούτου, η πρώτη σύμβαση διαμεσολαβήσεως και η σύμβαση εντολής είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, με αποτέλεσμα να δικαιολογείται η εφαρμογή της δωσιδικίας των καταναλωτών όχι μόνον στην πρώτη αλλά και στην τελευταία. Ομοίως, κατά την Επιτροπή, μια τέτοια ερμηνεία θα συνάδει με την απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση Maletic [9]. Τέλος, όσον αφορά την απαίτηση προβλεψιμότητας της δωσιδικίας της κατοικίας του καταναλωτή, η Επιτροπή τονίζει ότι ο καθού μπορούσε εύλογα να προβλέψει ότι το ίδιο καθεστώς που εφαρμόζεται στη σύμβαση διαμεσολαβήσεως που συνήφθη από αυτόν θα εφαρμοζόταν και στη σύμβαση εντολής, καθόσον οι δύο συμβάσεις συνδέονται άρρηκτα.

20. Η Ελβετική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι, για τους σκοπούς του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, η σύμβαση πρέπει να αφορά υπηρεσία η οποία προσφέρεται στο πλαίσιο της σχετικής εμπορικής δραστηριότητας, ακόμη και αν η δραστηριότητα προωθήσεως του προμηθευτή από την οποία συνάγεται η κατεύθυνση της δραστηριότητάς του στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή δεν αφορά τη συγκεκριμένη δραστηριότητα: πρόκειται, επομένως, για την κάλυψη των υπηρεσιών οι οποίες, καίτοι δεν περιλαμβάνονται σε εκείνες που προσφέρει κανονικά ο επαγγελματίας, εμφανίζουν, εντούτοις, επαρκή ουσιαστικό σύνδεσμο με τη συνήθη δραστηριότητά του και παρέχονται στο πλαίσιο των ίδιων δομών της επιχειρήσεως. Επιπλέον, πρέπει να εφαρμόζεται ενιαίο καθεστώς σε όλες τις υπηρεσίες οι οποίες μπορεί να συνδέονται με καθορισμένη εμπορική δραστηριότητα, τόσο για πρακτικούς λόγους όσο και για λόγους αρχής. Ειδικότερα, η Ελβετική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι, σε σχέση με τις υπηρεσίες τις οποίες δεν προσφέρει επισήμως ο πάροχος,

8 — C-218/12, EU:C:2013:666.

9 — C-478/12, EU:C:2013:735.

το επίπεδο της απαιτήσεως προστασίας των καταναλωτών είναι χαμηλότερο, καθόσον η υπηρεσία δεν προσφέρεται εν γένει σε αόριστο αριθμό προσώπων, αλλά προσφέρεται ατομικώς σε συγκεκριμένο πελάτη: στην περίπτωση αυτή, ο πάροχος της υπηρεσίας γνωρίζει ότι συμβάλλεται με πολίτη κάτοικο άλλου κράτους μέλους.

21. Υιοθετώντας θέση αντίθετη προς εκείνη των υπόλοιπων παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, η Ιταλική Κυβέρνηση τονίζει ότι, καθόσον αποτελεί εξαίρεση από τον γενικό κανόνα, το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά. Ο σύνδεσμος μεταξύ της αγοράς του διαμερίσματος και της μεταγενέστερης συμβάσεως εντολής δεν δικαιολογεί την εφαρμογή στην τελευταία της εν λόγω διατάξεως σε συνδυασμό με το άρθρο 16, παράγραφος 1. Καίτοι η Ιταλική Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι η προμνημονευθείσα ειδική αρμοδιότητα μπορεί να επεκταθεί στις περιπτώσεις στις οποίες η παρεπόμενη σύμβαση εμφανίζει σύνδεσμο με την κύρια σύμβαση, με όρους νομικής-αιτιώδους αναγκαιότητας, τούτο δεν ισχύει σε περίπτωση απλού οικονομικού και πρακτικού συνδέσμου, όπως στην υπό κρίση υπόθεση. Σε διαφορετική περίπτωση, η διασταλτική ερμηνεία θα μπορούσε να οδηγήσει σε παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών με μοναδικό σκοπό την αλλοίωση των κοινών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας.

Ανάλυση

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις και αναδιατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος

22. Όπως προεκτέθηκε, το Bundesgerichtshof ερωτά εάν μπορεί να εφαρμοστεί η ειδική δωσιδικία των καταναλωτών, βάσει του άρθρου 16, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, σε σχέση με σύμβαση συναφθείσα μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία η οποία δεν εμπίπτει άμεσα στο πεδίο των δραστηριοτήτων τις οποίες ο εν λόγω επαγγελματίας κατευθύνει στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή μέσω των δραστηριοτήτων του διαφημίσεως, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του εν λόγω κανονισμού, αλλά συνδέεται εντούτοις στενά με προηγούμενη σύμβαση συναφθείσα μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, η οποία πληροί σαφώς τις προϋποθέσεις της τελευταίας αυτής διατάξεως.

23. Για τους λόγους που θα εκθέσω ακολούθως, εκτιμώ ότι είναι απαραίτητη η αναδιατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος, ώστε να μπορέσει το Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση.

24. Προηγουμένως, κρίνω σκόπιμο να διατυπώσω μερικές γενικές παρατηρήσεις.

25. Αφετηρία για την εξέταση του ζητήματος που εγείρεται στην υπό κρίση υπόθεση αποτελεί αναπόφευκτα το γράμμα του άρθρου 15, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι. Η εν λόγω διάταξη έχει ήδη ερμηνευθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο έκρινε, επανειλημμένως, ότι εφαρμόζεται εφόσον πληρούνται σωρευτικώς τρεις προϋποθέσεις[10].

26. Πρώτον, πρέπει να υφίσταται συμβαλλόμενο μέρος το οποίο να έχει την ιδιότητα του καταναλωτή, τουτέστιν, να ενεργεί εντός πλαισίου δυναμένου να θεωρηθεί ξένο προς την επαγγελματική του δραστηριότητα[11]. Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι, ενώ οι καθών στη διαφορά της κύριας δίκης ενεργούσαν στο πλαίσιο των επαγγελματικών δραστηριοτήτων τους, ο προσφεύγων, R. Hobohm, ενεργούσε ως ιδιώτης.

10 — Αποφάσεις Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψη 30), και Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψη 23).

11 — Σε σχέση με την έννοια του καταναλωτή στο πλαίσιο της Συμβάσεως των Βρυξελλών και του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, βλ., παραδείγματος χάριν, αποφάσεις Shearson Lehman Hutton (C-89/91, EU:C:1993:15), Gabriel (C-96/00, EU:C:2002:436), Gruber (C-464/01, EU:C:2005:32) και Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165).

27. Δεύτερον, είναι αναγκαίο η σύμβαση μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία να έχει όντως συναφθεί [12]. Συναφώς, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει σαφώς ότι το ζεύγος Hobohm και ο B. Kampik συνήψαν το 2008 την επίμαχη σύμβαση εντολής. Όσον αφορά τους λοιπούς καθών στη διαφορά της κύριας δίκης, επισημαίνεται ότι το Bundesgerichtshof τόνισε ρητώς ότι, στο στάδιο της αναιρέσεως στο οποίο ευρίσκεται η διαφορά της κύριας δίκης, είναι αδιάφορο το αν ο ισχυρισμός του προσφεύγοντος μπορεί να θεμελιώσει συμβατικές αξιώσεις εναντίον όλων των καθών, καθόσον το εφετείο δεν ασχολήθηκε με το βάσιμο των ισχυρισμών του προσφεύγοντος. Για τον λόγο αυτό, το Bundesgerichtshof εκτιμά ότι το υποβληθέν ερώτημα είναι εξίσου σημαντικό όσον αφορά όλους τους καθών, λόγω των ενδεχόμενων συμβατικών αξιώσεων έναντι όλων αυτών. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, εκτιμώ ότι δεν απόκειται, εν προκειμένω, στο Δικαστήριο να αποφανθεί επί της υπάρξεως συμβατικών σχέσεων μεταξύ του προσφεύγοντος και των τριών καθών.

28. Τρίτον, η σύμβαση πρέπει να εμπίπτει σε μια από τις κατηγορίες του εν λόγω άρθρου 15, παράγραφος 1 [13], μεταξύ των οποίων κρίσιμη, εν προκειμένω, είναι η απαριθμούμενη υπό το στοιχείο γ΄ [14], η οποία έχει ήδη ερμηνευθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου.

29. Κατά πάγια νομολογία, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται όταν συντρέχουν δύο προϋποθέσεις. Πρώτον, είναι αναγκαίο, διαζευκτικώς, ο επαγγελματίας να ασκεί τις δραστηριότητές του εντός του κράτους μέλους του καταναλωτή ή, με οιοδήποτε μέσο, να κατευθύνει τις δραστηριότητες αυτές στο εν λόγω κράτος μέλος —ή σε διάφορα κράτη μέλη, περιλαμβανομένου του εν κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή—. Δεύτερον, η επίμαχη σύμβαση πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων [15].

30. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η σύμβαση εντολής που συνήφθη το 2008 δεν πληροί, από μόνη της, τις προϋποθέσεις του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, ιδίως, καθόσον η δραστηριότητα που ασκείται μέσω της συμβάσεως εντολής δεν μπορεί να περιληφθεί στο πλαίσιο της δραστηριότητας διαμεσολαβήσεως σε συμβάσεις αγοράς ακινήτων που κατευθύνεται στη Γερμανία. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο κλίνει με τη σειρά του προς την άποψη ότι υφίσταται σχέση μεταξύ της συμβάσεως διαμεσολαβήσεως και της συμβάσεως εντολής η οποία είναι επαρκώς ισχυρή ώστε να μπορεί να γίνει δεκτό ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις της προπαρατεθείσας διατάξεως, στηριζόμενο σε τελεολογική ερμηνεία και τονίζοντας τη σχέση αιτιώδους συνάφειας που υφίσταται μεταξύ, αφενός, της κατευθυνόμενης στη Γερμανία δραστηριότητας των καθών, από την οποία προέκυψε η πρώτη από τις συμβάσεις διαμεσολαβήσεως, και, αφετέρου, της συμβάσεως εντολής. Πράγματι, το Bundesgerichtshof εκτιμά ότι αμφότερες οι συμβάσεις εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό —την απόκτηση της κατοικίας και τη χρήση της εν τοις πράγμασι— και, για τον λόγο αυτό, οι δύο έννομες σχέσεις πρέπει να εξετασθούν από κοινού.

31. Επομένως, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει, ιδίως, το γεγονός ότι, κατά την απόφαση που εκδόθηκε στην υπόθεση Emrek [16], καίτοι δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση, η αιτιώδης συνάφεια πρέπει να εκληφθεί ως ένδειξη ότι υπάρχει «δραστηριότητα κατευθυνόμενη». Εντούτοις, το Bundesgerichtshof εκφράζει αμφιβολίες σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής της εν λόγω ερμηνείας, εφόσον, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, πρέπει κατ' ανάγκην να ερμηνεύεται συσταλτικά.

12 — Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψη 30). Σε σχέση με την απαίτηση που αφορά την ύπαρξη συμβάσεως συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία, βλ. πρόσφατη απόφαση Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψεις 29 επ.).

13 — Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψη 30).

14 — Πράγματι, για τους σκοπούς της υπό κρίση υποθέσεως, δεν ασκούν επιρροή οι κατηγορίες που απαριθμούνται υπό τα στοιχεία α΄ [όταν πρόκειται για πώληση ενσωμάτων κινητών με τμηματική καταβολή του τιμήματος] και β΄ [όταν πρόκειται για δάνειο με σταδιακή εξόφληση ή για άλλη πιστωτική συναλλαγή συνδεόμενη με τη χρηματοδότηση αγοράς ενσωμάτων κινητών], του άρθρου 15, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι.

15 — Mühlleitner (C-190/11, EU:C:2012:542, σκέψη 36).

16 — C-218/12, EU:C:2013:666.

32. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ότι το προδικαστικό ερώτημα, όπως διατυπώθηκε από το Bundesgerichtshof, αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, «αποσυνδέοντάς» το από την εκπλήρωση των δύο προμνημονευθεισών προϋποθέσεων. Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατά πόσον, σε περίπτωση στην οποία υφίσταται δραστηριότητα κατευθυνόμενη από τον επαγγελματία στο κράτος μέλος του καταναλωτή, το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι μπορεί να εφαρμοσθεί σε σύμβαση συναφθείσα στο πλαίσιο όχι της εν λόγω δραστηριότητας, αλλά δραστηριότητας ασκούμενης από τον ίδιο επαγγελματία μη άμεσα κατευθυνόμενης στο κράτος μέλος του καταναλωτή, και τούτο βάσει του ουσιαστικού συνδέσμου που υφίσταται με σύμβαση συναφθείσα προηγουμένως.

33. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι η εγγενής σχέση μεταξύ των δύο προϋποθέσεων του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι είναι ρητή και απαιτεί να περιλαμβάνεται η σύμβαση στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων που ο επαγγελματίας κατευθύνει στο κράτος μέλος του καταναλωτή. Επομένως, προδικαστικό ερώτημα υποβαλλόμενο όπως διατυπώθηκε από το αιτούν δικαστήριο θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε αρνητική απάντηση.

34. Εντούτοις, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση, εκτιμώ σκόπιμη την αναδιατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος, καθόσον η ερμηνεία της έννοιας της «κατευθυνόμενης δραστηριότητας» αποτελεί ακριβώς το αντικείμενο τόσο της αποφάσεως προδικαστικής παραπομπής όσο και των γραπτών παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο.

35. Για τους προεκτεθέντες λόγους, εκτιμώ ότι το προδικαστικό ερώτημα μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: «Έχει το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, δεύτερη περίπτωση, σε συνδυασμό με το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, την έννοια ότι η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται σε σχέση με σύμβαση η οποία έχει ως αντικείμενο την επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος που επιδιώκεται από άλλη σύμβαση συναφθείσα προηγουμένως μεταξύ των μερών και ήδη εκτελεσθείσα, η οποία εμπίπτει στο πεδίο των εμπορικών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων τις οποίες ο επαγγελματίας κατευθύνει στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή;»

2. Η έννοια της «κατευθυνόμενης δραστηριότητας» και η ένδειξη «αιτιώδους συνάφειας»

36. Καταρχάς, για την ερμηνεία του όρου «κατευθυνόμενη δραστηριότητα», ο οποίος δεν ορίζεται στον κανονισμό Βρυξέλλες Ι, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο εμμένει στην αναγκαιότητα ερμηνείας των όρων που χρησιμοποιούνται στον κανονισμό Βρυξέλες Ι αυτοτελώς, βάσει κυρίως του συστήματος και των σκοπών του[17]. Στους εν λόγω σκοπούς συγκαταλέγεται, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 13 του εν λόγω κανονισμού, σε συνδυασμό ιδίως με το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, αυτού, η προστασία του ασθενέστερου μέρους που από νομικής απόψεως έχει μικρότερη πείρα από ό,τι ο επαγγελματίας αντισυμβαλλόμενός του[18], καθώς και η ελαχιστοποίηση της «πιθανότητα[ς] παράλληλης εκδίκασης μιας υπόθεσης και [η αποφυγή της] έκδοση[ς] ασυμβιβάστων αποφάσεων σε δύο κράτη μέλη»[19].

37. Εξάλλου, σύμφωνα πάντα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να επισημανθεί ότι, καίτοι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, και το άρθρο 16 του κανονισμού Βρυξέλλες Ι αποσκοπούν αναμφιβόλως στην προστασία των καταναλωτών, εντούτοις τούτο δεν συνεπάγεται ότι η προστασία αυτή είναι απόλυτη[20]. Επομένως, όπως επισήμανε επίσης το Bundesgerichtshof, ο εξαιρετικός χαρακτήρας του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, στο σύστημα του κανονισμού Βρυξέλλες Ι δεν

17 — Βλ., παραδείγματος χάριν, αποφάσεις Pammer και Hotel Alpenhof (C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740, σκέψη 55), Mühlleitner (C-190/11, EU:C:2012:542, σκέψη 28) και Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψη 25).

18 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Ilsinger (C-180/06, EU:C:2009:303, σκέψη 41), Mühlleitner (C-190/11, EU:C:2012:542, σκέψη 29), και Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψη 33).

19 — Βλ. δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, καθώς και απόφαση Maletic κ.λπ. (C-478/12, EU:C:2013:735, σκέψη 30).

20 — Απόφαση Pammer και Hotel Alpenhof (C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740, σκέψη 70).

επιτρέπει να ερμηνεύεται εν τέλει διασταλτικά ο σκοπός της προστασίας του καταναλωτή. Πράγματι, το άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού «συνιστά παρέκκλιση τόσο από τον γενικό κανόνα δικαιοδοσίας του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, βάσει του οποίου διεθνή δικαιοδοσία έχουν τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο εναγόμενος, όσο και από τον κανόνα ειδικής δικαιοδοσίας επί διαφορών εκ συμβάσεως, τον οποίο θέτει το άρθρο 5, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού, βάσει του οποίου διεθνή δικαιοδοσία έχει το δικαστήριο του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή πρέπει να εκπληρωθεί η παροχή» [21]. Ως εκ τούτου, το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά [22].

38. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προκύπτει προφανώς ότι τυχόν αποδοχή της εφαρμογής της δωσιδικίας των καταναλωτών, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, σε κάθε περίπτωση για τον λόγο και μόνον ότι σύμβαση, η οποία δεν πληροί αφεαυτής τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες, εμφανίζει ουσιαστικό σύνδεσμο με προηγούμενη σύμβαση συναφθείσα μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων, θα συνεπαγόταν διασταλτική ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως, η οποία πρέπει να απορριφθεί, λαμβανομένου υπόψη του εξαιρετικού χαρακτήρα της ειδικής δωσιδικίας των καταναλωτών στο γενικό σύστημα του κανονισμού Βρυξέλλες Ι [23].

39. Εντούτοις, για τους λόγους που θα εκθέσω ακολούθως, εκτιμώ ότι η ύπαρξη ουσιαστικής αιτιώδους συνάφειας μπορεί να συνιστά μια από τις ενδείξεις που επιτρέπουν ενδεχομένως στο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει ότι πρόκειται για «δραστηριότητα κατευθυνόμενη» στο κράτος μέλος του καταναλωτή, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι.

40. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο, στην απόφαση που εξέδωσε στην υπόθεση Emrek, αποφάνθηκε ότι η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας, καίτοι δεν συνιστά απαίτηση η οποία πρέπει να προστεθεί στις προϋποθέσεις του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι [24], μπορεί να συνιστά ένδειξη «κατευθυνόμενης δραστηριότητας», όπως και η μακρόθεν επικοινωνία που καταλήγει σε συμβατική δέσμευση του καταναλωτή εξ αποστάσεως [25].

41. Εντούτοις, η προπαρατεθείσα νομολογία εντάσσεται στις ειδικές περιστάσεις της υποθέσεως Emrek, όπου η αιτιώδης συνάφεια ανέκυπτε σε πλαίσιο θεμελιωδώς διαφορετικό. Συγκεκριμένα, στην εν λόγω υπόθεση αναλύθηκε η λειτουργία της αιτιώδους συνάφειας ως αναγκαίας προϋποθέσεως για την εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, της οποίας η απουσία μπορούσε ενδεχομένως να συνιστά εμπόδιο στη διαπίστωση ότι δραστηριότητα «κατευθυνόταν» στο κράτος μέλος του καταναλωτή. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι, καίτοι η αιτιώδης συνάφεια δεν μπορεί να αναχθεί σε σιωπηρή απαίτηση προκειμένου να διαπιστωθεί ότι συγκεκριμένη δραστηριότητα κατευθύνεται σε συγκεκριμένο κράτος μέλος, μπορεί εντούτοις να συνιστά σχετική ένδειξη.

21 — Αποφάσεις Pammer και Hotel Alpenhof (C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740, σκέψη 53), Mühlleitner (C-190/11, EU:C:2012:542, σκέψη 26) και Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψη 26).

22 — Οπ.π. Βλ. επίσης σε σχέση με τη Σύμβαση των Βρυξελλών, μεταξύ άλλων, αποφάσεις Shearson Lehman Hutton (C-89/91, EU:C:1993:15, σκέψη 16), Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, σκέψη 13) και Gruber (C-464/01, EU:C:2005:32, σκέψη 32).

23 — Σε σχέση με την απαίτηση να έχει όντως συναφθεί η σύμβαση μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία, το Δικαστήριο απέρριψε επίσης τυχόν διασταλτική ερμηνεία, επισημαίνοντας ότι η προϋπόθεση αυτή «δεν έχει την έννοια ότι […] συντρέχει και όταν υφίστανται σειρά διαδοχικών συμβάσεων κατ' εφαρμογή των οποίων ορισμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις του συγκεκριμένου επαγγελματία μεταβιβάζονται στον καταναλωτή», απόφαση Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, σκέψη 30).

24 — C-218/12 (EU:C:2013:666, σκέψη 21).

25 — Όπ.π. (σκέψη 29). Πράγματι, όπως ήδη υπογράμμισα στις προτάσεις μου στην υπόθεση Emrek, «[…] η ύπαρξη προσυμβατικής προπαρασκευαστικής δραστηριότητας, όπως η ενδεχόμενη ύπαρξη αποδεδειγμένης αιτιώδους συνάφειας, καίτοι δεν αποτελεί σιωπηρή προϋπόθεση επιπλέον των ρητώς προβλεπόμενων προϋποθέσεων του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού 44/2001, διευκολύνει, ωστόσο, σημαντικά το έργο του εθνικού δικαστή κατά την εκτίμηση του αν μια οικονομική δραστηριότητα κατευθύνεται προς συγκεκριμένο κράτος μέλος». Προτάσεις στην υπόθεση Emrek (C-218/12, EU:C:2013:494, σημείο 31).

42. Αντιθέτως, εν προκειμένω η αιτιώδης συνάφεια προβάλλεται όχι ως δυνητικό εμπόδιο στην εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', αλλά ως το μοναδικό στοιχείο στο οποίο μπορεί να θεμελιωθεί η εφαρμογή του. Συναφώς, δεν αμφισβητείται, υπό τις περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης, ότι η επαγγελματική δραστηριότητα που κατευθύνει ο καθού μέσω της διαφημίσεώς του στο κράτος της κατοικίας του προσφεύγοντος καταναλωτή, καθώς και η συναφθείσα ως αποτέλεσμα αυτής σύμβαση, είναι στοιχεία τα οποία συνδέονται με τη σύμβαση εντολής του 2008 μέσω σχεδόν αυτόματης αιτιώδους συνάφειας.

43. Πάντως, όπως ορθώς επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, εν προκειμένω δεν τίθεται θέμα εκτιμήσεως της αιτιώδους συνάφειας, από χρονικής και τοπικής απόψεως, της σχέσεως εμπιστοσύνης που αναπτύχθηκε μεταξύ των διαδίκων στη διαφορά της κύριας δίκης στο πλαίσιο της πρώτης συμβατικής σχέσεως. Αναμφισβήτητα, όπως επισημαίνει η Ιταλική Κυβέρνηση, δεν υφίσταται σχέση κύριας και παρεπόμενης συμβάσεως με όρους νομικής-αιτιώδους αναγκαιότητας. Η αιτιώδης συνάφεια η οποία αποτελεί, εν προκειμένω, ένδειξη της «κατευθυνόμενης δραστηριότητας» απαιτεί την ύπαρξη ισχυρού ουσιαστικού εσωτερικού συνδέσμου μεταξύ έννομων σχέσεων, ο οποίος, εν προκειμένω, συνίσταται στο γεγονός ότι το αντικείμενο της συμβάσεως εντολής είναι ακριβώς η επίτευξη του οικονομικού αποτελέσματος της πρώτης εκ των συμβάσεων που συνήφθησαν μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων.

44. Εντούτοις, καίτοι μπορεί να γίνει δεκτό ότι αιτιώδης συνάφεια νοούμενη κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να εκληφθεί ως ένδειξη η οποία επιτρέπει να διαπιστωθεί η κατεύθυνση της επαγγελματικής δραστηριότητας του καθού, τούτη δεν συνιστά το μοναδικό στοιχείο που επιτρέπει να διαπιστωθεί η πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, πόσω μάλλον όταν η αιτιώδης συνάφεια είναι έμμεση, όπως συμβαίνει στη διαφορά της κύριας δίκης. Πράγματι, η σύναψη της συμβάσεως εντολής δεν προκύπτει άμεσα από τη δραστηριότητα που κατευθύνεται στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή από τον καθού επαγγελματία μέσω της διαφημίσεώς του, αλλά από τις δυσκολίες που ακολούθησαν τα προβλήματα που ανέκυψαν από την εκτέλεση συμβάσεως πωλήσεως συναφθείσας με τρίτο.

45. Επομένως, απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον, από το σύνολο των στοιχείων που έχει στη διάθεσή του, μπορούν να εκτιμηθούν άλλες ενδείξεις, πέραν της προμνησθείσας αιτιώδους συνάφειας, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι, πράγματι, πρόκειται για δραστηριότητα κατευθυνόμενη από τον επαγγελματία στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή. Μεταξύ των ενδείξεων αυτών συγκαταλέγονται, ενδεικτικά, ο βαθμός συνδέσεως των ασκούμενων από τον επαγγελματία δραστηριοτήτων και εκείνων που ο ίδιος κατευθύνει στο κράτος μέλος του καταναλωτή μέσω της διαφημίσεώς του, ή με οποιονδήποτε άλλο μέσον, το γεγονός ότι ο επαγγελματίας παρέχει συνήθως τις υπηρεσίες που προβλέπονται στη σύμβαση εντολής στους πελάτες που διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος στους οποίους παρέχει επίσης υπηρεσίες διαμεσολαβήσεως για ακίνητα ή το γεγονός ότι οι διάφοροι τύποι υπηρεσιών παρέχονται στο πλαίσιο των ίδιων δομών της επιχειρήσεως, κατά τρόπο ώστε ο καταναλωτής να μην μπορεί εύλογα να προβλέψει ότι οι συμβάσεις υπάγονται σε διαφορετικές δωσιδικίες.

46. Κατ'αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται επίσης η τήρηση του σκοπού του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, όπως εκφράζεται στην αιτιολογική σκέψη 11, περί διασφαλίσεως της προβλεψιμότητας της δωσιδικίας, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η έννομη προστασία των προσώπων που έχουν την κατοικία τους στην Ένωση. Ομοίως, παρέχεται στον μεν ενάγοντα η δυνατότητα να προσδιορίζει ευχερώς το δικαστήριο στο οποίο μπορεί να ασκήσει αγωγή, στον δε εναγόμενο η δυνατότητα να προβλέπει ευλόγως το δικαστήριο ενώπιον του οποίου μπορεί να εναχθεί [26].

26 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, τις αποφάσεις στις υποθέσεις Hypoteční banka (C-327/10, EU:C:2011:745, σκέψη 44), και eDate Advertising (C-509/09 και C-161/10, EU:C:2011:685, σκέψη 50).

47. Κατόπιν των προεκτεθέντων, εκτιμώ αναγκαίο να εξετάσω μια ακόμη περίσταση της υπό κρίση υποθέσεως. Πράγματι, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι στην απόφαση περί παραπομπής επισημαίνεται ρητώς ότι ο B. Kampik «πρότεινε στον προσφεύγοντα να αναλάβει την αποπεράτωση της κατοικίας», οπότε ο R. Hobohm και η σύζυγός του μετέβησαν στην Ισπανία και συνήψαν τη σύμβαση εντολής. Ελλείψει περισσότερων σχετικών διευκρινίσεων, απόκειται σε κάθε περίπτωση στο εθνικό δικαστήριο να καθορίσει κατά πόσον υπήρξε πράγματι πρόταση εκ μέρους των καθών στον καταναλωτή στην υπόθεση της κύριας δίκης σε σχέση με τη σύναψη της συμβάσεως εντολής.

48. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο τόνισε ότι δεν συντρέχει σε σχέση με τη δραστηριότητα που αποτελεί αντικείμενο της συμβάσεως εντολής καμία από τις ενδείξεις που σχετίζονται κατά βάση με τη διαφήμιση, τις οποίες επισήμανε το Δικαστήριο στην απόφαση που εξέδωσε στην υπόθεση Pammer και Hotel Alpenhof[27], ούτε οποιαδήποτε παρόμοια ένδειξη.

49. Πάντως, πρέπει να τονισθεί ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες I δεν απαιτεί να κατευθύνεται η δραστηριότητα του επαγγελματία στο κράτος μέλος του καταναλωτή μέσω διαφημίσεως[28], αλλά κάνει ρητώς λόγο για *οποιοδήποτε μέσον*.

50. Πρέπει, επομένως, να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι, στην απόφαση που εξέδωσε στην υπόθεση Pammer και Hotel Alpenhof, το Δικαστήριο καθόρισε ως πρώτο και προφανέστερο μεταξύ των κριτηρίων που επιτρέπουν να διαπιστωθεί κατά πόσον δραστηριότητα κατευθύνεται στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή «όλες [τις] προφανείς εκδηλώσεις της βουλήσεως του εμπόρου να παρακινήσει τους καταναλωτές αυτού του κράτους μέλους στη σύναψη συμβάσεως»[29].

51. Επιπλέον, το άρθρο 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών[30], που κατείχε την ίδια θέση και εκπλήρωνε τον ίδιο σκοπό προστασίας του καταναλωτή ως ασθενέστερου μέρους με το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού Βρυξέλλες I[31], προέβλεπε ήδη την εφαρμογή της δωσιδικίας των καταναλωτών, μεταξύ άλλων, και με τους περιορισμούς που προέβλεπε η εν λόγω διάταξη, σε σχέση με τις συμβάσεις οι οποίες συνήφθησαν κατόπιν διαφημίσεως ή ειδικής *προσφοράς* στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή. Έτσι, η σαφής βούληση του νομοθέτη της Ένωσης

27 — C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740. Πρόκειται, μεταξύ άλλων, περί ενδείξεων «για τον διεθνή χαρακτήρα της επίμαχης δραστηριότητας, όπως στην περίπτωση ορισμένων τουριστικών δραστηριοτήτων, την αναγραφή στοιχείων τηλεφωνικής επικοινωνίας συνοδευόμενη από τον κωδικό διεθνούς κλήσεως, τη χρήση ονομασίας τομέα πρώτου επιπέδου διαφορετικής αυτής που αντιστοιχεί στο κράτος μέλος εντός του οποίου είναι εγκατεστημένος ο έμπορος, για παράδειγμα «.de», ή ακόμη και για τη χρήση ουδέτερων ονομασιών τομέα πρώτου επιπέδου, όπως «.com» ή «.eu», την περιγραφή δρομολογίων για τη μετάβαση από ένα ή πλείονα κράτη μέλη στον τόπο παροχής υπηρεσιών, καθώς και για τη μνεία διεθνούς πελατείας αποτελούμενης από πελάτες που έχουν την κατοικία τους σε διαφορετικά κράτη μέλη, ιδίως με την προβολή μαρτυριών τέτοιων πελατών» (σκέψη 83).

28 — Υπό την έννοια αυτή, Magnus, U., και Mankowski, P., *Brussels I Regulation*, 2η αναθεωρημένη έκδοση (Μόναχο, 2012), σ. 380, και Mankowski, P., «Zum Begriff des ‘Ausrichtens’ auf den Wohnsitzstaat des Verbrauchers unter Art. 15 Abs. 1 lit. c EuGVVO», *Verbraucher und Recht*, 2006, σ. 289-294.

29 — C-585/08 και C-144/09 (EU:C:2010:740, σκέψη 80).

30 — Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1972, L 299, σ. 32· ενοποιημένο κείμενο στην ΕΕ 1998, C 27, σ. 1).

31 — Česká spořitelna (C-419/11, EU:C:2013:165, σκέψη 28), Ilsinger (C-180/06, EU:C:2009:303, σκέψη 41), Pammer και Hotel Alpenhof (C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740, σκέψη 57) και Mühlleitner (C-190/11, EU:C:2012:542, σκέψη 29).

να υπερβεί το πεδίο προστασίας που παρείχε το άρθρο 13, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών [32], έχει ως αποτέλεσμα να περιλαμβάνει η έννοια «με οποιοδήποτε μέσον» όχι μόνον κάθε μέσο διαφημίσεως, αλλά και την άμεση επικοινωνία μεταξύ του επαγγελματία και του καταναλωτή μέσω προσφοράς [33].

52. Συναφώς, το Δικαστήριο αποφάνθηκε, επίσης στην απόφαση που εξέδωσε στην υπόθεση Pammer και Hotel Alpenhof, ότι «το γράμμα του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', περιλαμβάνει και αντικαθιστά τις προγενέστερες έννοιες της "ειδικής προσφοράς" και της "διαφημίσεως", καλύπτοντας, όπως δηλώνει η φράση "με οποιοδήποτε μέσο", ευρύτερο φάσμα δραστηριοτήτων» [34].

53. Πάντως, σε περίπτωση θετικής διαπιστώσεως όσον αφορά την ύπαρξη προσφοράς, είναι σαφές ότι αυτή συνιστά στοιχείο το οποίο αναδεικνύει «προφανή εκδήλωση της βουλήσεως» του επαγγελματία να «κατευθύνει» τις υπηρεσίες του σε καταναλωτή ο οποίος διαμένει σε άλλο κράτος μέλος, καταναλωτή ο οποίος συγκαταλέγεται επιπλέον στους πελάτες του στο πλαίσιο προηγούμενης συμβατικής σχέσεως εντασσόμενης στο πλαίσιο της δραστηριότητάς του η οποία αναμφίβολα κατευθύνεται σε άλλο κράτος μέλος.

54. Εν κατακλείδι, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, εκτιμώ ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', δεύτερη περίπτωση, σε συνδυασμό με το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, έχει την έννοια ότι, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης, η ύπαρξη προηγούμενης συμβάσεως μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων σε σχέση με την οποία υφίσταται ουσιαστική αιτιώδης συνάφεια μπορεί να συνιστά ένδειξη ώστε να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα του επαγγελματία «κατευθύνεται» στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, η οποία θα πρέπει να αποτιμηθεί υπό το πρίσμα όλων των στοιχείων που έχει στη διάθεσή του το εθνικό δικαστήριο.

55. Επιπλέον, στην περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο διαπιστώσει ότι υπήρξε προσφορά από τον επαγγελματία στον καταναλωτή, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εν λόγω προσφορά εμπίπτει στην έννοια «οποιοδήποτε μέσον» διά του οποίου επαγγελματίας μπορεί να κατευθύνει τη δραστηριότητά του στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.

32 — Το Δικαστήριο επισήμανε ότι, σε περίπτωση κατά την οποία υφίσταται ομοιότητα ως προς τη διατύπωση μεταξύ διατάξεως της Συμβάσεως των Βρυξελλών και διατάξεως του κανονισμού 44/2001, πρέπει, σύμφωνα με τη δέκατη ένατη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού αυτού, να διασφαλίζεται η συνέχεια στην ερμηνεία των δύο αυτών νομοθετημάτων (απόφαση Ilsinger, C-180/06, EU:C:2009:303, σκέψη 58). Παρά τις αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ του γράμματος του άρθρου 15 του εν λόγω κανονισμού και εκείνου του άρθρου 13 της Συμβάσεως των Βρυξελλών, επισημαίνεται ότι, τόσο στη νομολογία όσο και στις προπαρασκευαστικές εργασίες, υπογραμμίζεται ότι η διατύπωση του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού Βρυξέλλες Ι είναι ευρύτερη και γενικότερη από εκείνη του άρθρου 13, παράγραφος 1, της Συμβάσεως των Βρυξελλών «προκειμένου να διασφαλίζεται η καλύτερη προστασία των καταναλωτών λαμβανομένων υπόψη των νέων μέσων επικοινωνίας και της αναπτύξεως του ηλεκτρονικού εμπορίου». Βλ., συναφώς, αποφάσεις στις υποθέσεις Ilsinger (C-180/06, EU:C:2009:303, σκέψη 50), Pammer και Hotel Alpenhof (C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740, σκέψη 59), και Mühlleitner (C-190/11, EU:C:2012:542, σκέψη 38). Βλ., επίσης, σημείο 4.2 της προτάσεως κανονισμού (ΕΚ) του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, COM(99) 348 τελικό (ΕΕ 1999, C 376 E, σ. 1).

33 — Υπό την έννοια αυτή, βλ. Magnus και Mankowski, όπ.π., σ. 380. Η έννοια της «ειδικής προσφοράς» στη σύμβαση των Βρυξελλών παραπέμπει σε «προτάσεις συνάψεως δικαιοπραξίας υποβαλλόμενες ατομικά στον καταναλωτή, ιδίως μέσω πράκτορα ή πλανοδίου πωλητή». Απόφαση Gabriel (C-96/00, EU:C:2002:436, σκέψη 44).

34 — Απόφαση Pammer και Hotel Alpenhof (C-585/08 και C-144/09, EU:C:2010:740, σκέψη 61).

V – **Πρόταση**

56. Λαμβανομένων υπόψη όλων των προεκτεθέντων επιχειρημάτων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Bundesgerichtshof ως εξής:

«Το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', δεύτερη περίπτωση, σε συνδυασμό με το άρθρο 16, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, του κανονισμού Βρυξέλλες I, έχει την έννοια ότι, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης, η ύπαρξη προηγούμενης συμβάσεως μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων σε σχέση με την οποία υφίσταται ουσιαστική αιτιώδης συνάφεια μπορεί να συνιστά ένδειξη ώστε να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα του επαγγελματία "κατευθύνεται" στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, η οποία θα πρέπει να αποτιμηθεί υπό το πρίσμα όλων των στοιχείων που έχει στη διάθεσή του το εθνικό δικαστήριο.

Επιπλέον, στην περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο διαπιστώσει ότι υπήρξε προσφορά από τον επαγγελματία στον καταναλωτή, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εν λόγω προσφορά εμπίπτει στην έννοια "οποιοδήποτε μέσον" διά του οποίου επαγγελματίας μπορεί να κατευθύνει τη δραστηριότητά του στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.»